

блеми потребує розроблення і реалізації комплексу заходів щодо активного впливу держави на процеси регіонального розвитку. Політика держави має концентруватися на заходах системного впливу.

Таким чином, запропонований методичний підхід вимірювання соціально-економічного стану регіону дозволяє визначити, що економіка регіонів у сучасній Україні характеризується незбалансованим розвитком, неоднорідністю соціально-економічного становища окремих частин країни. Спостерігається неможливість задоволення потреб громадян на рівні більшому, ніж встановлений державою, зменшення можливостей середньострокового прогнозування та неможливість здійснення довгострокового планування, неспроможність вирішення всіх питань у рамках договірних відносин між органами влади, органами місцевого самоврядування та громадським сектором. Унаслідок цього регіони мають різноспрямовані інтереси. Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності вдосконалення механізмів, які втілювали б і реалізовували державний інтерес, що потребує посилення впливу держави на економіку кожного регіону і застосування значного обсягу важелів державного регулювання. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
2. Офіційний Інтернет-портал Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>
3. **Плюта В.** Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании / Плюта В. ; пер. с польск. В. В. Иванова. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 175 с.
4. Проблеми української економіки: внутрішні суперечності чи результат світової фінансової кризи? : матеріали експертної дискусії, 17 жовт. 2008 р. / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2008. – 48 с. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/vidannya/expert_diskusiya.pdf.
5. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / За ред. З. Г. Варналія. – К. : Значення України, 2005. – 498 с. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/Region/index.htm>.
6. Тактичні пріоритети та стратегічні орієнтири економіки України / Я. А. Жаліло [та ін.] ; за ред. В. Є. Воротіна. – К. : НІСД, 2008. – 88 с. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/vidannya/prioriteti_new.pdf
7. http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_6/files/EC610_16.pdf
8. <http://ukrstat.org>

УДК 004.04;681.3; 332.1

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ФАКТОР СТАБІЛЬНОГО І ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

ПУРСЬКИЙ О. І.

доктор фізико-математичних наук

МОРОЗ І. О.

аспірантка

МОІСЕЄНКО О. І.

Київ

Забезпечення стабільності економічного розвитку регіону вимагає не тільки ефективного організаційного управління, але й постійного моніторингу поточного соціально-економічного стану регіону, з метою актуалізації прийняття управлінських рішень і визначення майбутніх перспектив розвитку [1, 2]. Організація такого моніторингу є однією з головних задач, вирішення якої дозволяє встановити взаємозв'язки між показниками соціально-економічного розвитку регіону і оперативно реагувати на негативні тенденції в цих показниках. Характерною особливістю соціально-економічної ситуації на даний час є постійний інтенсивний пошук ідей, підходів і засобів підвищення темпів зростання соціально-економічного розвитку регіонів. Особливу увагу варто приділяти детальному аналізу управлінських рішень, які, у першу чергу, повинні бути направленими на забезпечення стабільного, зба-

лансованого розвитку регіону та створення соціально-економічного клімату сприятливого для вільної реалізації суб'єктами ринку власних цілей і підвищення якості життя населення. Згадані обставини визначають актуальність даного напрямку досліджень та вказують на необхідність розробки принципово нових, таких, що не ґрунтуються на механізмах жорсткого адміністративного регулювання, інструментаріїв системного аналізу стану і динаміки розвитку регіонів на основі сучасних інформаційних засобів.

Дослідженню питань соціально-економічного розвитку регіонів України присвячено праці вітчизняних економістів-науковців [3, 4, 5]. У роботах зазначається, що розв'язання проблеми управління соціально-економічним розвитком регіону має спиратися на повне й адекватне відображення економічної і соціальної динаміки по кожному окремо визначеному показникові системи адміністративно-територіального устрою на фоні відповідних середніх показників по країні. Тобто, однією з найважливіших науково-технічних і соціально-економічних проблем на даний час є проблема ефективного застосування інформаційних технологій контролю, або, іншими словами, інформаційних систем поточного моніторингу, у забезпеченні ефективної регіональної політики соціально-економічного розвитку.

Головною метою статті є дослідження механізмів функціонування системи соціально-економічного

моніторингу як основного засобу досягнення стабільного і збалансованого розвитку регіону.

У даному дослідженні пропонується модель управління матеріальними і фінансовими потоками в багаторівневій системі, що виникає при управлінні соціально-економічним розвитком регіону [6, 7]. При цьому економіка регіонів розглядається в контексті взаємозв'язку мікро- і макроекономічних процесів соціально-економічного розвитку [6]. Регіональна соціально-економічна система розглядається як система «галузь-споживач», при чому елементи цієї системи не підпорядковані одне одному організаційно і реалізують власні цілі. Моніторинг, у рамках даної системи, економічних і соціальних показників регіону, зокрема, індексу споживчих цін, індексу інфляції, співвідношення громадян зайнятих і не зайнятих (безробітних), рівня заробітної плати у розрізі професій, збільшення валового продукту, вимагає розробки ефективних методів і інформаційних моделей реалізації цього моніторингу. При моніторингу соціально-економічного стану регіону ми виділяємо чотири основні рівні: на рівні економіки (кон'юнктурні опитування та опитування по фінансових і інвестиційних анкетах); на рівні муніципальних установ (аналіз соціальних програм і програм економічного розвитку); на рівні регіональних центрів зайнятості; а також моніторинг статистичних показників.

Система моніторингу розвитку регіону дозволяє практично в режимі реального часу здійснювати незалежні оцінки тенденцій розвитку його соціально-економічного стану, отримувати інформацію про стан економічної кон'юнктури в реальному секторі економіки та її можливих змінах, оперативно проводити аналіз фінансового стану регіону і найважливіших факторів, що визначають регіональну соціальну політику.

Керівництво регіону може не тільки відслідковувати найважливіші тенденції розвитку соціально-економічних процесів, але й оперативно оцінювати вплив основних факторів, які визначають можливі зміни в цих процесах. Тим самим система моніторингу розвитку регіону формує необхідну основу для раннього виявлення виникаючих в розвитку регіону диспропорцій, що дозволяє підвищити ефективність реалізованої стратегії розвитку.

Система моніторингу соціально-економічного стану регіону виконує одночасно декілька функцій. Тому чим більш повним і якісним буде перелік показників, по яким здійснюється моніторинг, тим більш ефективними будуть управлінські рішення. У зв'язку з цим, виглядає доцільним розглянути складові частини системи моніторингу соціально-економічного розвитку, що пропонується. Система моніторингу включає в себе три взаємопов'язані блоки, застосування яких базується на відповідній методології:

- ✦ щомісячний аналіз змін економічної кон'юнктури, що дозволяє проводити оцінки тенденцій в соціально-економічній сфері, з точки зору змін динаміки попиту і пропозиції, у контексті зміни соціальних показників;
- ✦ щоквартальний аналіз фінансового стану суб'єктів регіону, який дозволяє оперативно оцінювати

результати їх господарської діяльності з позиції формування джерел самофінансування і витрат на соціальну сферу;

- ✦ щоквартальний аналіз розвитку соціальних проєктів у взаємозв'язку з фінансовими результатами діяльності суб'єктів регіону і інвестиційною активністю.

Таким чином, у рамках створюваної системи моніторингу соціально-економічного стану регіону можна вирішувати такі задачі:

- ✦ оцінювати ефективність соціально-економічної політики при врахуванні реального розвитку соціальних процесів як по регіону в цілому, так і для окремих суб'єктів регіону;
- ✦ оцінювати системні ризики в регіоні, які виникають, перш за все, за рахунок змін у реальних суспільно-політичних системах;
- ✦ розв'язувати задачі, пов'язані з реалізацією основних функцій регіонального управління, у тому числі поповнення оборотних засобів, фінансування найбільш перспективних економічних і соціальних проєктів, створення резервних фондів і т. п.;
- ✦ проводити аналіз і прогнозування соціально-економічної політики на основі поточних показників фінансової ситуації, соціального і економічного стану регіону.

Практичний аспект системи моніторингу регіонального розвитку пов'язаний із впровадженням інформаційної системи, яка функціонує в режимі поточного моніторингу, що сприяє постійному поповненню інформаційної бази і дозволяє підтримувати її в актуальному стані. Дана функціональна властивість системи моніторингу, у нашому випадку, забезпечується шляхом постійного відстеження показників соціально-економічного розвитку регіону на основі систематичного збирання, обробки, зберігання достовірної, об'єктивної та актуальної інформації. Тобто, шляхом накопичення фактів, що характеризують стан регіональної системи - оцінок, системного та систематичного аналізу інформації; розрахунку відхилень від заданих показників розвитку регіону та аналізу причин їх виникнення; прогнозування майбутнього стану об'єкта. Інформаційні технології є основою системи соціально-економічного моніторингу розвитку регіону. Інформаційна підтримка вирішальним чином впливає на протікання соціально-економічних процесів і при правильному її використанні приводить до значного підвищення їх ефективності. З урахуванням сучасних підходів до проведення змін регіональної політики розвитку інформаційна система моніторингу соціально-економічного розвитку регіону повинна надавати такі можливості:

- ✦ розробка моделі соціально-економічного стану регіону;
- ✦ створення динамічних моделей, що адекватно описують соціально-економічні процеси в регіоні;
- ✦ автоматизація основних етапів моніторингу;
- ✦ розробка образу майбутнього регіону;
- ✦ специфікація завдань і цілей;

- ✦ розробка моделі соціально-економічного розвитку регіону;
- ✦ створення інформаційної системи підтримки;
- ✦ впровадження нового проекту розвитку регіону.

Для забезпечення згаданих функціональних можливостей, пропонується створення інформаційної системи, як основи систему моніторингу, яка складається з:

- ✦ інструментального комплексу для створення динамічних інтелектуальних систем в управлінні і моделюванні регіональним розвитком;
- ✦ створеного на базі інтелектуальної системи інструментального багатофункціонального комплексу для проведення моніторингу.

Складність взаємозв'язку економіки й соціальної сфери полягає в тому, що кожна з них відносно самостійна й розвивається згідно своїх власних законів. Однак соціальна сфера, виражаючи життєдіяльність у цілісних показниках, що характеризують загальнобуття людини, пронизує всі інші сфери життя суспільства. У той же час обов'язковою умовою її розвитку є повноцінне функціонування всіх інших сфер, оскільки в них продукуються матеріальні, духовні ресурси і цінності, реалізуються функції політичного управління суспільством і т. п. Стосовно інших сфер суспільства соціальна сфера виступає як фактор зміцнення і підтримки стабільності соціальних відносин і процесів, їх відносної рівноваги, збереження цілісності всієї суспільної системи. Соціальний розвиток регіону, безсумнівно, є результатом стабільного економічного розвитку, але в той же час економіка повинна постійно розвиватися, тим самим сприяючи загальному стабільному розвитку соціально-економічної сфери. Саме здатність суспільства постійно підтримувати свій стабільний соціальний і економічний розвиток створює стабільність. Сутність соціально-економічної стабільності регіону визначається стійкою здатністю економіки регіону до простого й розширеного відтворення при динамічній рівновазі між ростом валового регіонального продукту, внутрішньою гармонією природи і соціального середовища. У сучасних умовах для забезпечення соціально-економічної стабільності в регіоні необхідний діючий і ефективний моніторинг, який покликаний: а) виявляти виникаючі відхилення від програм розвитку, інвестиційних проектів, планів; б) здійснювати оцінку відхилень і визначати їхній вплив на соціально-економічні процеси й суб'єкти регіону; в) визначати причини виникнення негативних тенденцій, виявляти ресурси, що з'являються при позитивних відхиленнях; г) встановлювати відповідальних за виниклі відхилення від планових цілей і завдань; д) знаходити діючі шляхи усунення негативних і закріплювати позитивні тенденції.

ВИСНОВКИ

Система моніторингу є основою комплексної реструктуризації і диверсифікації процесів регіонального розвитку. Основна ідея моніторингу полягає у фундаментальному переосмисленні і радикальному перепро-

ектуванні соціально-економічних процесів регіону для досягнення корінного покращення в основних показниках його розвитку. Створення системи моніторингу соціально-економічного розвитку регіону доцільно проводити в два етапи. I етап – розробка і апробація пробної системи моніторингу на базі одного із суб'єктів регіону, при цьому визначаються всі переваги і недоліки системи. II етап – створення системи моніторингу на базі всіх суб'єктів регіону і забезпечення функціонування загальної системи моніторингу соціально-економічного розвитку на рівні всього регіону. Таким чином, на основі системи соціально-економічного моніторингу можлива реалізація політики узгодження інтересів суб'єктів регіональної системи, що забезпечить її цілісність, збалансованість і здатність до подальшого продуктивного функціонування в рамках прийнятого курсу розвитку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бережная Е. В.** Математические методы моделирования экономических систем / Е. В. Бережная, В. И. Бережной. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 368 с.
2. **Орлов А. И.** Устойчивость в социально-экономических моделях / А. И. Орлов. – М. : Наука, 1979. – 218 с.
3. **Андрійчук В. Г.** Економіка аграрних підприємств. – 2-ге вид., доп і перероб. / В. Г. Андрійчук. – К. : ІЗМІХ, 2002. – 624 с.
4. **Кастельс М.** Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс / Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
5. Моніторингові оцінювання складних соціально-економічних явищ розвитку регіону / За наук. ред. Я. О. Побурка. – Львів : НАН України. Ін-т регіональних досліджень, 2006. – 306 с.
6. **Поспелов Д. А.** Ситуационное управление: теория и практика / Д. А. Поспелов. – М. : Наука, 1986.
7. **Злупко С. М.** Дослідження теоретичних і прикладних аспектів сучасної регіональної і соціально-економічної політики держави / Злупко С. М. // Регіональна економіка. – К., 2003. – № 1. – С. 258 – 261.